

Еволюція поглядів на інститут юридичної відповідальності в сучасному праворозумінні

Наталія Загребельна,

*к.ю.н, доцент кафедри теорії та історії держави і права,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: nazahrebelna@krok.edu.ua,
ORCID: 0000-0002-3390-7149*

Олександр Ващук,

*аспірант кафедри теорії та історії держави і права,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: vashchukos@krok.edu.ua,
ORCID: 0009-0008-3823-9603*

У сучасному світі погляди на інститут юридичної відповідальності продовжують еволюціонувати. З'являються нові підходи до визначення відповідальності, такі як корпоративна соціальна відповідальність, колективна відповідальність та інші. Крім того, змінюються підходи до санкцій і покарань, виникають альтернативні методи розв'язання конфліктів, такі як медіація. За останні роки світ побачив чимале число фундаментальних наукових праць із загальної теорії юридичної відповідальності. Чи не першою в Україні із загальнотеоретичних проблем юридичної відповідальності була колективна монографія за редакцією Н. М. Оніщенко «Інститут юридичної відповідальності у демократичних правових системах» [1]. У цій праці зосереджується увага на розгляді сутності, підстав, характерних рис, ознак, природи та функцій юридичної відповідальності в сучасному праворозумінні. Автори визначають юридичну відповідальність як складну та багатоаспектну категорію, проводять аналіз негативної та позитивної юридичної відповідальності.

Цікавою та змістовною є монографія В. К. Грищука «Філософсько-правове розуміння відповідальності людини» [2]. Учений на ґрунті аналізу чинного законодавства України та значного числа спеціальної літератури глибоко розкриває феномени соціальної, юридичної та кримінальної відповідальності людини, висловлює власні оригінальні ідеї філософсько-правового розуміння відповідальності людини.

Колективна монографія за редакцією Ю. В. Бауліна «Юридична відповідальність: проблеми виключення та звільнення» відзначається солідним теоретико-прикладним доробком указаних в її заголовку проблем. Значною подією в українській правовій науці стало видання у 2014 р. колективної монографії у трьох книгах за редакцією І. А. Безклубого: «Відповідальність у праві: філософія, історія, теорія», «Відповідальність у приватному праві», «Відповідальність у публічному праві» [3]. Ці книги вирізняються комплексністю досліджень проблем юридичної відповідальності, значною інформативністю матеріалу, глибоким аналізом та своєрідністю висновків, що зумовлено участю солідного кола вітчизняних науковців у її підготовці. Того ж року званою харківською правничою школою за редакцією В. Я. Тація, А. П. Гетьмана та

В. І. Борисової видана монографія «Проблеми правової відповідальності» [4]. Колективом учених систематизовано викладено фундаментальні правові питання юридичної відповідальності з урахуванням її саме правової ознаки в контексті філософських, соціальних та політичних оцінок.

Дисертаційна розвідка А. Осауленка «Нормативна конструкція ретроспективної юридичної відповідальності в публічному праві сучасної України» присвячена проблемі дослідження правової категорії нормативної конструкції ретроспективної юридичної відповідальності в публічному праві України. Автором формулюється визначення нормативної конструкції ретроспективної юридичної відповідальності, характеризуються її структурні елементи. Розкрито особливості процесуальної форми притягнення до юридичної відповідальності, співвідношення санкцій правових норм та юридичної відповідальності, взаємозв'язок останньої з державним примусом та охарактеризовано принцип індивідуалізації юридичної відповідальності, вносено пропозиції щодо вдосконалення вітчизняного законодавства.

Дисертацію Л.В. Белої «Удосконалення інституту юридичної відповідальності як фактор формування демократичної, соціальної, правової держави», присвячено системному дослідженню інституту юридичної відповідальності. Виокремлено й проаналізовано поняття, сутність, зміст, загальні риси юридичної відповідальності; досліджено процес становлення юридичної відповідальності як охоронного інституту держави. Зокрема визначається, що під категорією «юридична відповідальність» слід розуміти встановлені чинним законодавством негативні наслідки скоєного правопорушення, настання яких гарантується можливістю вживання до винної особи заходів державного примусу. У роботі досліджено проблеми класифікації юридичної відповідальності та питання співвідношення правовідновлюючої та штрафної відповідальності.

Проблематика становлення єдиного визначення юридичної відповідальності є обумовленою складністю юридичної відповідальності як об'єкта наукового дослідження, через різноманітність назв елементів, поширеністю в усіх сферах людської діяльності, а звідси – множинністю проявів, у результаті чого будь-яке однозначне трактування юридичної відповідальності є одностороннім [5, с. 11].

Так, юридичну відповідальність більшість науковців розуміють як державний примус до виконання вимог права, правовідношення, кожна зі сторін якого є зобов'язаною відповідати за свої вчинки перед іншою стороною, державою та суспільством [6, с. 56].

О. Якуба вказує, що відповідальність в юридичному змісті означає невігідні наслідки винного порушення діючих правових норм. Дані наслідки виступають у вигляді заподіяння від імені держави порушникові певних негараздів. Органи держави, її посадові особи реалізують у рамках законодавстві надані їм владні повноваження у галузі суспільних відносин.

Юридична відповідальність може розглядатися не лише як право держави застосовувати заходи впливу до правопорушників, а й як обов'язок особи, що порушила правові норми, зазнати цих заходів, виступаючи таким чином як

різновид юридичного обов'язку.

Так, окремі науковці визнають юридичну відповідальність як обов'язок зазнавати позбавлень особистого і майнового характеру за вчинене правопорушення, інші вважають її обов'язком надавати звіти за свої дії, треті зазначають, що юридична відповідальність – це обов'язок правопорушника відповісти за здійснене ним правопорушення перед суспільством і державою та зазнати дії тих санкцій, що застосовує до нього відповідний державний орган.

Ключові слова: юридична відповідальність; правопорушення; державний примус; санкції.

Список використаних джерел

1. *Інститут юридичної відповідальності у демократичних правових системах : монографія за заг. ред. Н. М. Оніщенко. Київ, 2009. 216 с.*
2. *Гришук В. К. Філософсько-правове розуміння відповідальності людини : монографія. Хмельницький : ХУУП, 2012. 735 с.*
3. *Відповідальність у праві: філософія, історія, теорія : монографія / за заг. ред. І. Безклубого. Київ : Грамота, 2014. 448 с.*
4. *Проблеми правової відповідальності : монографія / за ред. проф. В. Я. Тація, А. П. Гетьмана, В. І. Борисової; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2014. 345 с.*
5. *Гришук В. К. Соціальна відповідальність : навч. посіб. Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2012. 152 с.*
6. *Аземша І. Б. Юридична відповідальність: сучасні погляди, дискусії та концепції. Часопис Київського університету права. 2010. № 2. С. 54-57.*